

Prezident İlham Əliyevin regional və global siyasətə baxışları

I MƏQALƏ

Lider və dünya siyasəti

Müasir mərhələdə müstəqil dövlətin başçısının bütövlükdə dünya siyasəti ilə bağlı dəqiq və əsaslı baxışları olmalıdır. Qloballaşmanın tələblərindən biri bundan ibarətdir. Çünki dövlətlər arasında qarşılıqlı əlaqələr o dərəcədə genişlənməmiş və dərinləşmişdir ki, ayrıca götürülmüş hər bir ölkə digərlərini aydın görməli və ümumi qənaətlər əldə etməlidir. İndi siyasətçilər və analitiklər “bütün dövlətlər bir-birindən asılıdır” tezisini təkrar-təkrar ifadə edəndə birinin digərinə təbəçiliyini deyil, qarşılıqlı təsirlərdə olduqlarını nəzərdə tuturlar.

Dünya dövlətləri əvvəlki hər bir dönmədən fərqli surətdə qarşılıqlı təsirlərdədirlərsə, onda liderin bütöv mənzərəni necə görməsi, yəni onun geosiyasi və siyasi-diplomatik vizyonu daha da aktuallaşır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Səudiyyə Ərəbistanının “Əl-Ərəbiyyə” telekanalına verdiyi müsahibə həmin kontekstdə çox böyük maraq doğurmuşdur.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın müxtəlif böyük dövlətlərlə münasibətlərini ədalətli və obyektiv izah edərək əksəriyyət üçün qaranlıq qalmış məqamlara aydınlıq gətirdi. Bunun fonunda dünya siyasətinin ümumi dinamikasını və onun bir sıra incəliklərini aydın məntiqlə təhlil etdi. Dövlət başçısı bütün arqument, təhlil və nəticələrinə tam olaraq müstəqil Azərbaycanın milli maraqlarından çıxış etmişdir.

Bu, həm Azərbaycan cəmiyyəti, həm də bütün dünya üçün əhəmiyyətli mənzərə idi. Çünki son zamanlar dünyada elə ziddiyyətli və müxtəlif xarakterli proseslər gedir ki, Cənubi Qafqazın lider dövlətinin hansı mövqedə olduğunu dəqiq öyrənmək aktualdır. İlham Əliyev siyasi lider və diplomat məharəti ilə məsələnin bu aspektinə aydınlıq gətirmişdir.

Bu bağlılıqda müsahibənin məntiqi və məzmununda xarici siyasətin prioritetləri ilə əlaqədar yer almış bir neçə prinsiplərin məqamı vurğulayaq.

Bir neçə prinsiplərin məqamı

Azərbaycan Prezidenti müsahibə boyu sistemli və məntiqi surətdə faktiki olaraq yeni tarixi mərhələdə Azərbaycan Respublikası dövlətinin xarici siyasətinin bir sıra prioritet istiqamətlərini vurğulamışdır. Hər şeydən öncə, Azərbaycanın mehriban qonşuluq siyasətinin elementləri ilə global miqyasda siyasi fəaliyyətin başlıca məqamları arasında harmoniyanı təmin etmək xətti aydın görünür. Əlbəttə, burada Ermənistanla olan münasibətlər mərkəzi punktu təşkil edir. Azərbaycan Prezidenti də faktiki olaraq regional və global siyasətə rəsmi Bakının mövqeyinə məhz həmin məsələdən başlayaraq nəzər salır. Bununla, birincisi, İlham Əliyev ilk sıraya Azərbaycanın milli maraqlarını qoyur, ikincisi, bütövlükdə Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin mahiyyətini konkret faktlarla bir daha təqdim edir.

Bu yanaşma çox perspektivlidir və tam realpolitika məntiqinə uyğundur. Çünki istənilən müstəqil dövlət əsas suverenliyinə önəm verməlidir. Lakin burada kimin hansı kriteriyalara üstünlük verməsi məsələsi prinsiplərin əhəmiyyət daşıyır. İlham Əliyev həmin kontekstdə çox aydın və davamlı mövqeyini bir daha xatırlatmışdır. Dövlət başçısı müsahibədə vurğulamışdır: “Təqribən beş il bundan əvvəl 44 günlük Vətən müharibəsi nəticəsində Azərbaycan ədaləti, beynəlxalq hüququ və öz ləyaqətini bərpa etdi, torpaqlarını geri qaytardı. Bundan sonra prosesdə müəyyən bir boşluq yaranmışdı, çünki o zaman vasitəçilər artıq hansı addımı atmalı olduqlarını bilmirdilər və məhz Azərbaycan Ermənistanla sülh prosesinə başlaması təklif etdi. Yenə də məhz biz danışıqlar formatının təşəbbüskarı olduq. Biz sülh sazişinin layihəsini təqdim etdik. Əslində, avqustun 8-də Vaşinqtonda paraflanmış sənəd Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin dövlətlərarası çərçivədə necə qurulmalı olduğu barədə Azərbaycanın baxışına əsaslanır”.

Azərbaycan ədaləti, beynəlxalq hüququ və öz ləyaqətini bərpa etməklə regionun geosiyasi və siyasi tarixində yeni

səhifə açmışdır. Azərbaycan liderinin sonrakı bütün tezislərinin məntiqi mənbəyində bu üç təməl faktor dayanır. Rəsmi Bakının israrla Ermənistanla sülh müqaviləsi bağlamaq xəttini davam etdirməsi və bu zaman hüquq, ədalət və ləyaqətdən kənara çıxması dəqiq düşünülmüş və artıq tam formalaşmış dayanıqlı siyasi baxışların birbaşa nəticəsidir.

Bu səbəbdən Prezident İlham Əliyevin aşağıdakı tezisi də Azərbaycanın sülh konsepsiyasının növbəti təsdiqidir və reallığı adekvat əks etdirir. İlham Əliyev müsahibədə vurğulamışdır: “...Azərbaycan və Ermənistanın Ağ Evdə Prezident Trampın iştirakı ilə bu sənədi parafllaması müharibənin başa çatdığını göstərir. Bu, mərhələlərlə 30 ildən artıq davam edən müharibənin sonudur və həm Cənubi Qafqaz regionu, həm də daha geniş mənada Mərkəzi Asiya və Yaxın Şərq üçün tamamilə yeni imkanlar açır”.

Buradan Azərbaycan Prezidentinin xarici siyasətdə üstünlük verdiyi başlıca istiqamətin baza şərti aydın olur: münaqişə Vaşinqtonda paraflanan sənədlə başa çatmışdır və bunu Bakı “həm Cənubi Qafqaz regionu, həm də daha geniş mənada Mərkəzi Asiya və Yaxın Şərq üçün tamamilə yeni imkanlar”ın açılması kimi qiymətləndirir. Buna görə təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan rəhbərliyi məhz həmin faktı nəzərə alaraq yeni inkişaf konsepsiyaları üzərində işləyir.

Mehriban qonşuluqdan global əməkdaşlığa

Politologiya üçün müsahibədə Azərbaycan rəhbərliyinin xarici siyasətdə sülh faktoruna önəm verməsinin müxtəlif aspektləri çox maraqlıdır. Burada məntiqilik və milli maraqlarla yanaşı, dövlətin qonşularla siyasətinin əsas əlamətləri və prinsipləri olduqca vacib faktordur. İlham Əliyevin yuxarıda vurğuladığımız fundamental tezisi işığında bu məsələ müsahibədə tam aydınlaşmışdır. Ümumi olaraq Azərbaycan liderinin xarici siyasətdə “mehriban qonşuluqdan global əməkdaşlıq və təhlükəsizliyə doğru” xəttini həyata keçirdiyi başa düşülür. Bu kontekstdə müsahibədən iki fikri nümunə kimi göstərə bilərik.

Birincisi, dövlət başçısı demişdir: “Vaşinqtonda imzalanan sənəd Ermənistan üçün sülhə və sabit inkişafa zəmanətdir”. Bu o deməkdir ki, Bakı Vaşinqtonda əldə olunan razılığa özünün milli maraqları ilə yanaşı, öncə Ermənistanın və onunla yanaşı, bütövlükdə regionun rifahı prizmasından baxır.

Bunun təməlinə isə ümumiyyətlə, Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin sülhsevər mahiyyətdə olması dayanır. Bu mövqeyi Prezident İlham Əliyev diplomatik məharətlə müsahibədə ayrıca vurğulamışdır. Həmin fikirlər faktiki olaraq dövlət başçısının Ermənistanla bağlı ifadə etdiyi mövqenin əsaslılığını göstərir. İlham Əliyev demişdir: “Birinci Qarabağ müharibəsi haqqında bir az danışdım, amma bilirsiniz, bizimlə baş verənləri təsvir etmək üçün ola bilsin günlər, hətta aylar lazım olar. Orada etnik təmizləmə aparıldı, Xocalı soyqırımı baş verdi, günahsız insanlar öldürüldü. Hələ də itkin düşmüş 3000-dən çox insanımız var və bütün bu hadisələr Azərbaycanda güclü emosional hisslərə səbəb oldu.

2020-ci il müharibəsi bizim qələbəmizlə başa çatdı və Azərbaycanla hələ də intiqam tələb edən insanlar var idi. Amma mən o vaxt xalqımıza müraciət edərək demişdim ki, biz intiqamı döyüş meydanında aldığımız. Biz onların bizə etdiklərini etməyəcəyik, çünki onların bizə qarşı törətdikləri müharibə cinayətləri idi”.

Lider burada iki mühüm həqiqəti eyni məntiqi müstəvidə təqdim edir. Birinci məqam ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Ermənistanın hansı cinayətlərə və amansızlıqlara imza atdığını nə dövlət, nə də cəmiyyət olaraq unutmamışdır, unutmayacaqdır. Bizə qarşı edilən vəhşiliklərin həmişə fərqi deyil. Buna görə də Azərbaycan xalqının intiqam tələbində haqqı tamdır. Lakin Azərbaycan rəhbərliyi aydın bilir ki, bu cür vəziyyətlərdə intiqam hissi ümumi maraqlara ciddi ziyan vura bilər. Azərbaycan dövlət statusunda beynəlxalq qanunlar və standartlar çərçivəsində təcə-

vüzkarı ciddi cəzalandırmışdır. Bundan o tərəfə keçmək niyyətində deyil, çünki əsas məqsədi mehriban qonşuluq, sülh, barış, təhlükəsizlik və əməkdaşlıqdır.

Ancaq İlham Əliyev həm də xəbərdarlıq edir. Dövlət başçısı ayrıca vurğulayır ki, “Yəni, demək istərdim ki, əgər Ermənistanın hər hansı gələcək hökuməti hakimiyyətə gəldiyi vaxtdan asılı olmayaraq, Vaşinqtonda imzalanan sənədi şübhə altına qoyarsa, Ermənistan ciddi çətinliklərlə üzləşəcək. Çünki regiondakı güc balansı hər baxımdan tamamilə bizim xeyrimizədir. Düşünürəm ki, bu, hər kəsə aydındır. Əgər Ermənistan bir daha bizim ərazi bütövlüyümüzü şübhə altına qoysa, biz də adekvat cavab verəcəyik”.

Azərbaycan Prezidentinin bu məntiqi yanaşması bütövlükdə qonşu dövlətlərə aiddir. Gürcüstanla bağlı vəziyyət aydındır. Rusiya və İran istiqaməti də kənarda qalmır.

Rusiya və İran: sülhsevərlik kontekstində

Əlbəttə, bütün dünya üçün Azərbaycan-Rusiya münasibətləri maraqlıdır. İlham Əliyev həm bu mövzuda prosesləri tam obyektiv təsvir etmişdir, həm də istənilən halda sülhə, əməkdaşlığa və təhlükəsizliyin təminatına sadiqliyini göstərmişdir. Azərbaycan Prezidenti mülki təyyarəmizin vurulması və Yekaterinburqda azərbaycanlılara qarşı baş verən məlum hadisələri ədalətli, obyektiv və real məzmununda təsvir edərək, müsahibədə belə bir nəticəni də bəyan etmişdir; İlham Əliyev demişdir ki, “Bu, bizim xalqımıza qarşı misli görünməmiş hərəkət idi. Münasibətlərin korlanmasına görə məsuliyyət bizim üzərimizə düşür. Biz yalnız konstruktiv və hüquqi şəkildə cavab veririk, lakin heç vaxt bizə qarşı təcavüz əlamətlərinə və təzahürlərinə, yaxud hörmətsizliyə dözməyəcəyik”.

Deməli, Azərbaycanın tələb etdiyi haqq və ədalətdir. Qarabağla bağlı eyni tələbi İlham Əliyev Ermənistanın Qərbdəki havadarlarına hansı səviyyə və qətiyyət ilə etmişdisə, eynisini strateji tərəfdaşımız olan Rusiyaya yönəlir. İlham Əliyev tam haqlıdır, çünki Azərbaycan dövləti və xalqının maraqlarını müdafiə edir. Bununla yanaşı, həmişə olduğu kimi, Rusiya ilə münasibətləri yüksək qiymətləndirir və meydana çıxan vəziyyətdən konstruktiv əsasda çıxış yolu tapmağa üstünlük verir.

İranla bağlı situasiya xeyli dəyişmişdir. Bu qonşu ölkənin prezidenti seçilən M.Pezəşkian mehriban qonşuluq siyasətinə daha çox meyilli görünür. Azərbaycan Prezidenti İranla münasibətlərin inkişafına bu mövqedən yanaşaraq vurğulayır: “Düşünürəm ki, bizim şəxsi münasibətlərimiz və onun administrasiyası ilə mənim administrasiyam arasında münasibətlər çox konstruktiv, çox mehribandır. İranın yeni hadisələrlə bağlı rəsmi mövqeyinə gəlinə, biz bunu çox əsaslı və çox müsbət hesab edirik. Mən rəsmi mövqə deyəndə Prezidentin, xarici işlər nazirinin mövqeyini nəzərdə tutaram. Bu, rəsmi mövqə hesab olunur”.

Azərbaycan dövlət başçısının qonşu dövlətlərlə münasibətlərdə sülhsevərlik, humanitarlıq və əməkdaşlıq istiqamətlərinə üstünlük verdiyinin müsahibədə səmimi təsdiqi, əlbəttə, qürurvericidir. Azərbaycan lideri bu xətti, ümumiyyətlə, xarici siyasətin mahiyyətinə daxil etmişdir. Bu baxımdan ölkənin ABŞ, Avropa, Yaxın Şərq dövlətləri, Uzaq Şərq dövlətləri və Türk dövlətləri ilə münasibətləri də həmin xəttə tam uyğundur.

Müsahibənin dərin məzmunu və əsas siyasi, geosiyasi hədəfləri çox genişdir. Biz onların sırasından iki xətt üzrə təhlili davam etdirmək istərdik. Birinci xətt Prezident İlham Əliyevin Azərbaycanın ikiye bölünməsinə aid maraqlı fikirlərinin təhlilindən ibarətdir. İkinci xətt Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT) ilə əlaqədar olduqca əhəmiyyətli və aktual fikirlərlə bağlıdır.

(ardı var)

*Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru*